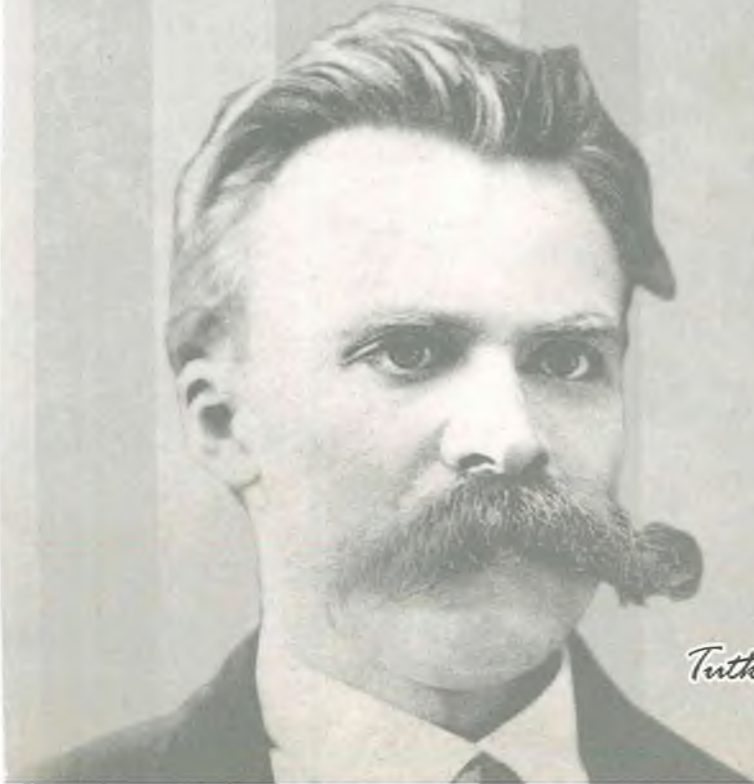

FRIEDRICH
NIETZSCHE
AFORİZMALAR

Tutku Yağmevi

Nietzsche'nin Yaşamı: Bir Zamandizin

Marc Crepon

1844 Nietzsche 15 Ekim'de, Kralın doğum yıldönümüyle aynı günde, Lützen yakınlarındaki Röcken'de doğdu. Babası Karl Ludwig (doğum tarihi 1813) papazdır. Ludwig de eşi Franziska da (doğum tarihi 1826) papaz ailesinden gelmektedirler.

Karl Ludwig Nietscshe

Franziska Nietzsche

1846 Kız kardeşi Elizabeth'in doğumu.

Elizabeth Nietzsche

- 1848 Erkek kardeşi Joseph'in doğumu.
- 1849 Babasının vakitsiz ölümü.
- 1850 Erkek kardeşinin ölümü. Nietzsche, annesi ve kızkardeşiyle birlikte Naumbourg'daki büyük annesi ve iki teyzesinin yanına taşınır.
- 1851 Weber Enstitüsü'nde W. Pinder ve K. Krug eşliğinde dersler. Yunanca ve Latince öğrenimi. Dostlarının evinde klasik müziği (Krug'ların evinde) ve Alman klasiklerini (Pinder'lerde) keşfeder. Annesi ona bir piyano armağan eder ve Nietzsche böylece ilk müzik derslerine başlar.
- 1854 İlk kompozisyon denemeleri.
- 1858 Klasik incelemeler alanındaki başarısıyla tanınan Pforta lisesinde ortaöğrenim. Nietzsche orada, önemli bir toplam oluşturacak birkaç deneme – özellikle Fatum ve Tarih -, çok sayıda şiir ve kompozisyon kaleme alır.
- 1864 Bonn Üniversitesi'nde ilahiyat eğitimi.

Nietzsche 20 Yaşında, 1864

- 1865 Mayıs ayında Nietzsche, bundan böyle Leipzig Üniversitesi'nde filoloji eğitimi görmek istediğine dair bir karar alır. Ritschl'in derslerini izler ve bir filoloji grubunun kuruluş aşamalarına katılır.
- 1866 Nietzsche Theognis de Megare üzerinde bir deneme yazmak üzere yoğun olarak çalışır. Diogene Laerte incelemesi. Emerson okuması. Schopenhauer felsefesinin bir dönüm noktası niteliğindeki keşfi.

- 1867 Nietzsche Schopenhauer okumalarını sürdürür öte yandan Yunan filolojisi üzerine yazdığı denemelere yenilerini eklemektedir.
- 1868 Felsefeye artan ilgi. Kant'ın organizma kavramı üzerine düşünme. Yargı Yetisinin Eleştirisi'nin okunması. Leipzig'de, oryantalist Hermann Brockhaus'un evinde Richard Wagner'le karşılaşma. Wagner'in şiirlerinin ve estetik üzerine yazdıklarının heyecanla okunması.
- 1869 Nietzsche, Ritschl'in kendisini tavsiye etmesi üzerine, Basel Üniversitesi'nde klasik filoloji profesörü seçilir. Mayıs ayında derslere başlar ve (28'inde) kabul töreni konuşmasını "Homeros ve Klasik Filoloji" üzerine yapar. Jacob Burckhardt'la sıkı ilişki kurar, Lucerne yakınındaki Tribschen'de bulunan Richard ve Cosima Wagner'le sürekli olarak görüşür. Edouard von Hartmann'ın Bilinçaltı Felsefesi'nin okunması.
- 1870 Sofokles'in Kral Oedipus'u, Hesiodos ve ölçübilim üzerine dersler. Yunan Müzikal Draması, Sokrates ve Tragedya üzerine konferanslar. Tribschen'i defalarca ziyaret. Ağustos ile Eylül ayları arasında Nietzsche, Fransa ile Almanya arasındaki savaşa hastabakıcı sıfatıyla katılır. Yaralanır ve ciddi olarak hasta düşer. Sonbaharda, Bale'a döndüğünde, Burckhardt'ın evrensel tarih üstüne verdiği konferanslardan bazılarını, özellikle "Tarihsel büyüklük" konferansını dinler. Tragedyanın Doğuşu'nun ana temaları yerli yerine oturmaya başlar.

Nietzsche Askerde

1871 Nietzsche'ye "Klasik filoloji incelemesine giriş" dersleri önerilir. Thucydide, Hesiodos, Herodot üzerine ve Platon'un diyaloglarının incelenmesine giriş üzerine çok sayıda ders verir. "Sokrates ve Yunan Tragedyası" yazısını bizzat kendisi yayımlar. Wagner'in editörü Fritzschi'n yayımlamayı kabul ettiği Tragedyanın Doğuşu'nun yazımı. Richard ve Cosima Wagner'le hala sık sık buluş-

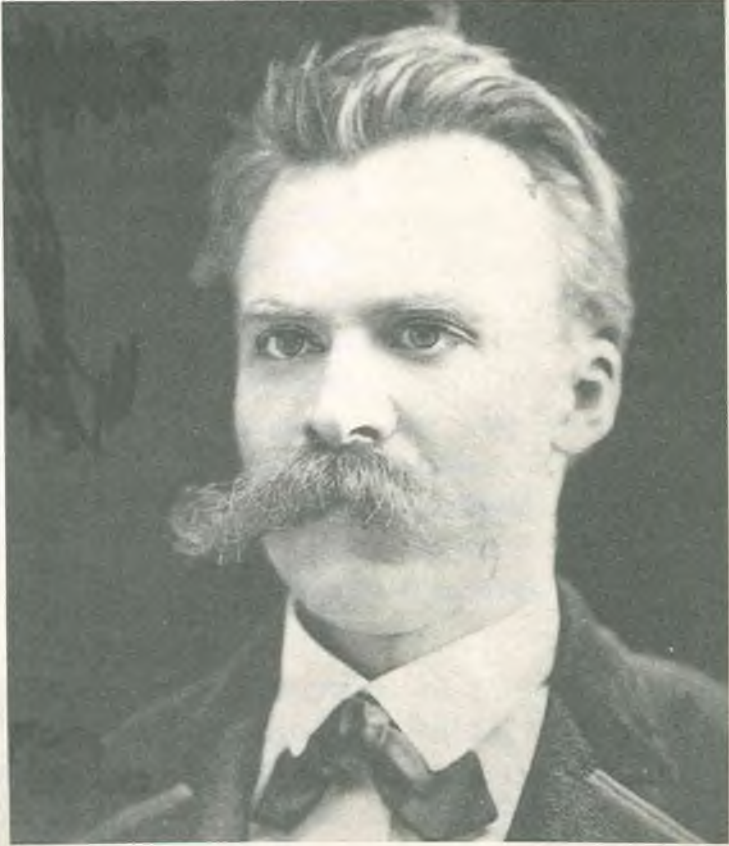
makta ve b buluşmalardan dolayı büyük heyecan duymaktadır.

- 1872 Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu'nun yayımlanması. Nietzsche'nin kitabı Richard ve Cosima Wagner tarafından coşkuyla karşılanır. Fakat filologlar kitaba karşı çıkarlar. Bunun ardından, filolog Von Wilamowitz ile (Geleceğin Filolojisi, Friedrich Nietzsche'nin "Tragedya'nın Doğuşu'na Cevap adlı bir yergi yazısıyla kitaba karşı çıkar) Nietzsche'nin dostu ve destekçisi Helenist ve filozof Erwin Rohde arasında şiddetli bir polemik meydana gelir; Rohde Wilamowitz'e "Alt-filoloji" adlı bir yergiyle cevap verir. Nietzsche, diğer yandan, derslerine devam etmektedir. Platon-öncesi filozoflar ve Yunan felsefe ve tragedyası üzerine dersler verir. Protagoras'ı inceler, İlyada'nın X. Kitabını, Eschyle'in Eumenides'ini, Sofokles'in Oedipus'unu, Demostenes'in söylevlerini inceler. Eğitim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine başlıklı konferans kaleme alır. Manfred Meditation'u en sonunda besteler ve Hans von Bülow'a gönderir.
- 1873 Zamana Aykırı Düşünceler'in birincisi, "David Strauss, havari ve yazar" yayımlanır. Nietzsche Platon- öncesi filozoflar, Hesiodos, İlyada'nın IX. Kitabı, Platon'un Phedon'u üzerine dersler vermekte, "kültür doktoru olarak filozof" başlıklı yeni bir Zamana Aykırı Düşünceler üzerine düşünmektedir. Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe'yi kaleme alır, Ahlak-dışı Anlamda Gerçek ve Yalan'ı

Gersdorff'a yazdırı ve Dostluğa Ezgi'yi besteler. Almanlara Çağrı projesini nihayet tasarlar, fakat bu arada, Zamana Aykırı Düşünceler'in ikincisini yazmaya başlar: "Tarihin yaşam için yararları ve sakıncaları". Boscovich, Zöllner ya da Hemholz'un teorileri başta olmak üzere, fizik, kimya ve astronomi alanlarında çok sayıda okuma. Aynı zamanda da Hamann okuması. Şiddetli migren krizlerinin başlangıcı; bu krizler bundan böyle Nietzsche'yi asla uzun süre rahat bırakmayacaktır. Görme bozukluğu nedeniyle düşüncelerini çoğu zaman yazdırmak zorunda kalır – tabii eğer görme zayıflıkları onu çalışmayı tamamen bırakmaya zorlamıyorsa.

- 1874 Zamana Aykırı Düşünceler'in ikincisi yayımlanır: "Tarihin yaşam için yararları ve sakıncaları". Ve üçüncüsü: "Eğitimci Schopenhauer". Bale'de verdiği derslerde Eschyle'in Les Choephores'u, Gorgias, Yunan şiiri, Hesiodos, Pindare, Aristo'nun Retorik'i üzerine eğilir. "Biz, filologlar" başlıklı yeni bir Düşünce planı tasarlar – ama bu gerçekleşmeyecektir. Nietzsche Boscovich, Emerson, Zöllner okumalarını sürdürür. Eisabeth Nietzsche'nin Basel'de uzun süre kalışı. Nietzsche, editörü Fritsch'den ayrılır ve Zamana Aykırı Düşüncelerin üçüncüsünü, editör Schmeitzner'e emanet eder. "Marchesa" Emma Guerrieri – Gonzague'la ve yapıtlarından bazılarını Fransızca'ya çevirecek olan Marie Baumgartner'le tanışır.

1875 Yunan edebiyatı dersleri, Aristo'nun Retorik'i; Paul Rée'nin Psikolojik Düşünceler'inin okunması. Sağlık durumu, her yıl olduğu gibi yine yılsonu şenlikleri yaklaşırken ciddileşir. Her iki ya da üç haftada bir birkaç gün yatağa düşmektedir. Şiddetli baş ağrıları, göz ağrıları, mide rahatsızlıkları.

Nietzsche, 1875

1876 Nietzsche Zamana Aykırı Düşünceler'in dördüncüsü ve sonuncusu olan "Richard Wagner Bayreuth'ta"yı yayımlar. Dersleri hala Platon öncesi filozoflarla, aynı zamanda da Platon'un yaşamı ve eserleri, özellikle Şölen, Sokrates'in Savunması ve Phedon'la ilgilidir. Yunanlıların Trajik Çağından Felsefe'nin son versiyonu. Yeni bir Düşünce üstünde çalışır: "Serbest Tin", ama bu da gerçekleşmeyecektir. İnsanca, Pek İnsanca'da yer alacak olan ilk aforizmaları yazar. Malwida von Meysenbug okuması: Bir İdealistin Anıları ama özellikle Montaigne, La Rochefoucauld, Vauvenargues, La Bruyere, Stendhal, Voltaire ve Platon'un Yasalar'ı. Aralık ayında: Paul Rée'nin Ahlak Felsefesi Tarihi (Ahlaki duyguların kökeni üzerine). Ocak ayında, Nietzsche sağlık nedenleriyle derslerinin bir bölümünden muaf tutulur. Baş ağrıları ve buna bağlı uykusuzluklar giderek daha uzun sürmeye başlar. Sonbahar'da Paul Rée ile birlikte İtalya'ya yolculuk: Cenis Dağı, Cenova, Napoli, Sorrente. Bu vesileyle Sorrente'de bulunan Wagner'ler ile Nietzsche'nin son karşılaşması.

1877 "Richard Wagner Bayreuth'ta" Fransızca'da yayımlanır, yazarın izniyle çeviren Marie Baumgartner'dir. Nietzsche derslerinde Yunanlıların dinsel yaşantılarını ve Eschyle'in Les Choephores'unu işler. Aralık ayında İnsanca, Pek İnsanca'nın el yazmasını Köselitz'e yazdırmaya başlar. Voltaire, Diderot, Michelet, Ranke ve Mark Twain okumala-

rı. Sağlık durumu bir türlü düzelmeyen Nietzsche yeniden Sorrente'ye gider. Napoli Üniversitesi'nden bir tıp profesörüne danışır. Pompei ve Capri harabelerini ziyaret eder.

1878 İnsanca, Pek İnsanca. Serbest Düşünceliler İçin Bir Kitap'ın yayımlanması. İnsanca, Pek İnsanca II'deki aforizmaların çoğunun kaleme alınması. Hesiodos, Platon (Sokrates'in Savunması) Thucydide üzerine son dersler. H. Taine: İngiliz Edebiyatı Tarihi, Renan: Felsefi Diyaloglar ve Fragmanlar, aynı zamanda da P. Heyse'in çevirdiği Leopardi – Şiirşer ve Düz Yazılar – okumaları. Nietzsche, sağlık nedeniyle derslerine son vermeyi giderek daha fazla düşünmeye başlar. Wagner'le aralarındaki kopukluk kesinleşir. Kopmanın şiddetinin işareti olarak Nietzsche, bu yılın başında, Wagner'in kendisine ithaf ettiği Nuremberg'in Usta Şarkıcıları partiyonunu Köselitze armağan eder. Yolculuklarla dolu bir döneme başlar, yolculuklarının ardından Basel'e, Almanya'ya, Naumbourg'a geri döner. Tercih ettiği yerler Sils – Marla, Cenevre ve Nice'tir.

1879 İnsanca, Pek İnsanca II: Karışık Fikirler ve Vecizeler. Leopardi'yi son derece sık okumaya başlar. Hastalıklı yapısı dolayısıyla kendisini ona yakın hisseder. Stifter, Gogol, Lermontov, Twain, Poe okumaları. Chopin'in müziğine hayranlık duyar. Şiddetli baş ağrıları nedeniyle derslerine son verir. Elisabeth Nietzsche, Overbeck'in isteği üzerine Basel'e koşar. 14 Haziran'da yetkililer nihayet izin

verir. Saint-Moritz'deki Yukarı Engadinee yolculuk. Nietzsche, iklimi kendisine uygun biricik yeri bulunduğunu düşünür. Fakat Ağustos ayında durumu yeniden kötüleşir. Naumbourg'a dönüşte defalarca yatağa düşer.

- 1880 Gezin ve Gölgesi'nin yayımlanması, Nietzsche Tan Kızıllığı'nı yazmaya başlar; sağlık durumu önemli ölçüde ciddileşir. Nietzsche her şeyi dostlarına yazdırmak zorundadır – kitapları da onlar okurlar. Böylece Spencer, Byron, Stendal ve Merimee'yi, Sainte-Beuve'ün Pazartesi Konuşmalarının Almanca çevirisini, aynı zamanda da A. Siebenlist'in Schopenhauer'de Tragedya Felsefesi gibi çalışmaları ya da dostu Overbeck'in denemelerini ve başka ilahiyat kitaplarını okur. Yalnızca Chopin'in müziğine katlanabilmektedir. Yaşamını Naumbourg ve İtalya arasında geçirir: Cenova, Gadre Gölü, Venedik ve Marienbad. Baş ağrıları onu hiç terk etmez, yalnızca gözlerini dinlendirmek için ağaçların gölgesinde yaptığı uzun gezintiler sırasında yatıştır.
- 1881 Tan Kızıllığı yayımlanır. Cenova, Vicence ve Recoaroda, o dönemde Peter Gast adıyla tanınan Köselitz ile birlikte kalır. Gersdorff ile birlikte Tunus'a tolculuk projesi. Bengidönüş fikrinin ortaya çıktığı ilk fragmanların Ağustos ayında kaleme alınması. O sırada Nietzsche birkaç aylığına Sils-Mariada kalmaktadır ve her gün, ormanlar arasındaki Silvaplana Gölü'ne doğru yaptığı uzun gezintiler sırasında düşünceleri şekillenir; baş ve göz

ağrıları nedeniyle çoğu zaman yataktan kalkamaz. Cenevre'ye gider, gelecek sonbahardan önce oradan ayrılmayacaktır. Şen Bilgi'nin hazırlıkları, Bruno Bauer, Dühring, Stendhal (Rossini'nin Yaşamı), Gottfried Keller (Yeşil Henri 9 ve çok sayıda fizik, astronomi kitabı yanından hiç eksik olmaz, hatta Overbeck'ten istediği meteoroloji kitabını da okumaya başlayacaktır.

- 1882 Şen Bilgi (Kitap I – 5). Yılsonunda, Nietzsche Böyle Buyurdu Zerdüşt'ün ilk bölümü üzerinde çalışmaktadır. Bizet'nin Carmen'ini heyecanla, Wagner'in Parsifal'ını tiksintiyle keşfeder. Yeniden Boscovich ve Leopardi okumaları, Janssen'in editörlüğünü yaptığı Alman Halk Şiirleri. İklimi ve ortamından hoşlandığı Monaco, Cenova ve Messine'de kalır. Sonunda, Malwida von Meysenbug ile Paul Rée'nin daveti üzerine Roma'ya gider, orada, 25 Nisan'da, Saint-Pierre bazilikasında Lou von Salomé ile karşılaşır. Ondan büyülenir. Paul Rée'yi, Salomé'ye evlilik teklif etmekle görevlendirir, ama Rée de Salomé'ye âşıktır. Sonbaharda, Paul Rée ve Lou von Salomé ile birlikte Orta Gölü kıyılarında (Monte Sacroda gezinti), sonra Trieb-schen ve Lucerne'de kalır. Elisabeth'in düşmanlığı. Sonbaharda Lou von Salomé uzaklaşır.

Lou von Salomé

1883 Böyle Buyurdu Zerdüşt, Herkes İçin ve Hiç kimse İçin Bir Kitap I ve II yayımlanır. Birinci bölüm Ocak ayında, yaklaşık on günde kaleme alınmıştır, ikinci bölüm ilkbaharda, üçüncüsü ise sonbaharda kaleme alınmıştır. Yılın başında derin ıstıraplar, baş ağrısı, uykusuzluklar. Kaçmaya çalıştığı kız kardeşi ve annesiyle ilişkileri giderek daha da gerilir. Editörüyle (Schmeitzner) tartışır. Nietzsche

Yahudi-düşmanı tavırlara tahammül edememektedir. Paul Rée'yle bozuşma. Kız kardeşinin, Wagner'ci önde gelen bir Yahudi düşmanı olan lise öğretmeni Bernhardt Förster ile nişanlanması. Roma'da, Cöme Gölü'nde, Sils-Maria'da ve Aşağı Engadine'de kalış. Sonbaharda Cenova'ya, ardından Spezia'ya yolculuk. Nietzsche bundan böyle Almanya'da, özellikle de ailesiyle birlikte yaşamak istemediğini açıklar. Aralık ayında Nice'e yerleşir.

Böyle Buyurdu Zerdüş'tün orijinal baskısının kapağı,
1883

1884 Böyle Buyurdu Zerdüş, Herkes İçin ve Hiç kimse İçin Bir Kitap III yayımlanır. Nietzsche Zerdüş'üyle birlikte Alman dilini mükemmelleştirdiğini ve Luther ile Goethe'nin ardından üçüncü önemli adımı attığını düşünür. Kasım ayında Böyle Buyurdu Zerdüş'ün dördüncü bölümünü tasarlar. Mickiewicz, Giordano Brubo, Stifter, Lou von Salomé, Montaigne ve Balthasar Gracian okumaları, aynı zamanda çok sayıda Fransız yazarı, Flaubert ve özellikle Baudelaire. Kız kardeşinin Yahudi-düşmanlığı dolayısıyla onunla yeniden tartışır ve yeni küskünşer ortaya çıkar. Nice'te, ardından Venedik'te, Zürih'te ve son olarak da (tüm yaz boyunca) Sils-Maria'da uzun süre kalır. Yine Zürih, Menton, Kasım sonunda Nice'e geri dönüş. Temmuz ayında Zürih'te Meta von Salik'le karşılaşma.

1885 Böyle Buyurdu Zerdüş IV, dördüncü ve son bölüm el altından yayımlanır (yazar kitabı kendi bastırır). Montaigne, Rahip Galiani, Stendhal, Mérimée, Paul Bourget (Yeni Çağdaş Psikoloji Denemeleri), Lou von Salomé okumaları. Nice'te (tüm kış), sonra Venedik'te ve nihayet Sils-Maria'da (tüm yaz) uzun süre kalır. Sonbaharı Naumbourg'da ve Leipzig'de geçirir, ardından Nice'e döner. Editörü Schmeitzner'e dava açar. Kız kardeşinin Bernhardt Förster ile evliliği (Nietzsche Latin Amerika'da Alman ırkına dayalı bir koloni kurma planlarına karşı çıktığından törene katılmaz). Göz ağırları giderek katlanılmaz bir hal alır.

Derin yalnızlık ve terk edilmişlik duygusu. Çöküş öncesi kız kardeşiyle son karşılaşma.

1886 İyinin ve Kötünün Ötesinde, Gelecek Felsefesine Giriş yeni bir editör tarafından basılır: Naumann. Ağustos ayında Fritzsch, Nietzsche'nin tüm eserlerinin geri alır. Bu vesileyle Nietzsche tüm büyük eserlerine birer önsöz ve ayrıca Şen Bilgi'nin beşinci bölümünü yazar. Tragedyanın Doğuşu, ya da: Helenizm ve karamsarlık, bir özeleştiri denemesiyle birlikte, ikinci baskı yeni baskı yapar. İnsanca, Pek İnsanca I ve II de yeni baskı yapar. Nietzsche yeni bir kitabın planını hazırlar: Güç İstenci, tüm değerlerin değişmesi üzerine deneme, dört kitap halinde. Kitabın bir bölümünü Corte'de kaleme almayı tasarlar. Nice, Venedik, Leipzig ve Naumbourg'da kalır.

1887 Tan Kızıllığı, Şen Bilgi, Böyle Buyurdu Zerdüş'tün yeni baskısı. Haziran ayında bengidönüş ve nihilizm temaları üstüne çeşitli taslaklar. Temmuz ayında, Kasım ayında çıkacak olan Ahlakın Soykütüğü'nün kaleme alınması. Çok sayıda okuma: Simplicius'un Epikür Yorumu, Renani Tainei Tocqueville, Montalembert, Bourget vs. Fakat özellikle Dostoyevski'nin eserini, derin bir yakınlık duygusuyla ve coşkuyla keşfeder. Nietzsche bu etkiyi 21 yaşındayken Schopenhauer'in eseriyile, 35 yaşında da Stendhal'ın kitaplarıyla karşılaşmasına benzetir. Nice'te uzun süre, Nisan ayına kadar kalış, sonra Cannobioda, Majeur Gölü kıyı-